

EDUCATIEF BEZOEK SECUNDAIR ONDERWIJS BELEVINGSCENTRUM '14-'18, TILDONK VOORSTELLEN TOT NAVERWERKING

ALGEMEEN

Net als de educatieve rondleiding in het belevingscentrum '14-'18 worden er in deze voorstellen tot naverwerking veel open vragen gesteld, die tot een discussie op het niveau van de klas kan gevoerd worden. Daarnaast biedt dit document talloze ideeën om één of meer aspecten van de tentoonstelling verder uit te diepen, ook weer op het niveau van de doelgroep. De naverwerking kan in verschillende lessen doorgaan. Naast de geschiedenisles is het thema ook in de levensbeschouwelijke vakken op zijn plaats, zeker waar de link naar de actualiteit wordt gelegd. In de les Nederlands kan je het dagboek van Jan Wauters, het relaas van Clementine De Leender of het boek van Virginie Loveling aangrijpen om de lessen op de herdenking van de Eerste Wereldoorlog te laten aansluiten. En van het filmpje dat het begin van de Eerste Wereldoorlog belicht, zijn de Franse, Engelse en Duitse versies beschikbaar voor gebruik in de respectievelijke lessen: zie www.vlaams-brabant14-18.be > publicaties > educatief aanbod voor de leerkracht.

Ook de brochure 'De Grote Oorlog in Vlaams-Brabant' van Openbaar Kunstbezit Vlaanderen is beschikbaar in vier talen. De informatie in de brochure 'Grote Oorlog in Vlaams Brabant' van Ruben Donvil en Herman Van de Vijver is concreter en is, net als de OKV-brochure, te bestellen op: www.vlaamsbrabant14-18.be > publicaties > educatief aanbod voor de leerkracht.

OORLOG IS ...

Zin en onzin van oorlog

Naar aanleiding van enkele quotes werd de jongeren naar hun eigen visie op oorlog gevraagd. Die verschillende visies kunnen aanleiding zijn voor een discussie rond de zin en onzin van oorlog. Om de discussie te stofferen kunnen de leerlingen op het internet zoeken naar de achtergrond van de onderstaande auteurs en naar de gevolgen van hun uitspraken.

"Ik vind oorlog heerlijk. Het is net een picknick, maar dan zonder het doelloze van een picknick."
Julian Grenfell, Brits officier

"Oorlog is een serie catastrofes met als resultaat een overwinning."
Georges Clemenceau, eerste minister van Frankrijk

"God is niet wreed genoeg om deze cycloon van geweld te bedenken. Alleen de mens is daartoe in staat."
Alvin C. York, Amerikaans soldaat.

"Het front is een kooi waarin je moet wachten op wat komen gaat."
Erich Maria Remarque, uit 'Auf Westen nichts Neues', vertaald als 'Van het westelijk front geen nieuws'.

Oorlogspoëzie

Op de site www.histoforum.net > lesmateriaal > 20ste eeuw > Eerste Wereldoorlog zijn massa's links te vinden naar andere sites met gedichten uit de oorlog. Met bijhorende opdrachten.

Twaalf minuten over vrede

Bekijk met de leerlingen (enkele) filmpjes uit het project 'Twaalf minuten over vrede', waarin twaalf animatiefilms en twaalf dichters hun licht werpen op oorlog en vrede. Te vinden via www.cobra.be/cm/cobra/projecten/wereldoorlog-1. Bespreek de filmpjes met de leerlingen.

Laat de leerlingen ook zelf een (animatie)film maken met bijpassend gedicht. Of laat hen één van de gedichten kiezen om het zelf visueel in te vullen.

Oorlogsmonumenten

Ga op zoek naar oorlogsmonumenten of gedenktekens: in de gemeente van de school of in de gemeente van de leerlingen. Zoek via inventaris.onroerenderfgoed.be > bouwkundig.

Hoe is dit monument of gedenkteken opgebouwd? Waarom is gekozen voor dit monument of gedenkteken? Wat denken de leerlingen? Wat zegt de gemeente? Hoe worden de soldaten genoemd? En de gedode burgers? Na de oorlog wilden de teruggekeerde Belgische soldaten hun ervaringen zo snel mogelijk vergeten. De bevolking haalde hen en de gesneuvelde jonge mannen echter in als helden.

Wat is het belang van oorlogsmonumenten, gedenktekens en van een belevingscentrum als dat in Tildonk? Waarom is het belangrijk om een conflict als de Eerste Wereldoorlog te herdenken? Onderstaande tekst over het belang van erfgoed uit de Groote Oorlog is genomen uit de OKV-brochure 'De Groote Oorlog in Vlaams-Brabant' (p. 12-13).

*'De Eerste Wereldoorlog was voor de tijdgenoten een **totaalervaring**: naast de **gevolgen van de krijgsverrichtingen**, onder de vorm van mobilisatie, gevechten, verwoestingen, vluchtelingenstromen en represailles, ondervond de samenleving een **zware impact op nagenoeg elk aspect van het dagelijkse leven**, gaande van voedselschaarste en werkloosheid over ingeperkte bewegingsvrijheid en dwangmaatregelen tot nieuwe vormen van bijstand en politiek-ideologisch verenigingsleven.*

*Om het complexe verloop van dit verleden recht aan te doen, volstaat het niet kennis te hebben van brede nationale tendensen ten tijde van WOI, maar dringt zich een **aandacht voor het dagelijkse leven van 'de kleine man'** op, namelijk voor de overlevingsstrategieën, morele keuzes en lokale ervaringen van een waaier aan sociale groepen.*

*De incorporatie van het micro-niveau in de studie van het verleden is hierbij een verrijking: ze laat toe om de **meerstemmigheid van een samenleving ten tijde van bezetting** te laten weerklinken en zo overheersende voorstellingen van de oorlogswerkelijkheid te verfijnen.*

*Deze verbreding binnen de reconstructie van het verleden leidt er ook toe dat andere sporen uit het verleden gevolgd worden. Naast de meer ambtelijke documentatie en militaire verslagen verruimt de blik van de erfgoedbetrokkene zich naar minder feitelijke getuigenissen, zoals **dagboeken, artistieke producties, landschappelijke relictten, spotprenten en wederopbouwplannen**. (...)*

*Al snel na de bevrijding in 1919 was van een solidaire eenstemmigheid nauwelijks meer sprake: **bij herdenkingsactiviteiten botsten uitingen van heldenverering en patriotisme met antimilitaristische en anti-Belgische stemmen**. Alleen al de keuze om militaire of burgerlijke gesneuvelden te portretteren als helden dan wel als slachtoffers, wijst op afwijkende lezingen van het oorlogsverleden.*

De doorheen de tijd evoluerende en tussen maatschappelijk groepen divergerende waardering van het WOI-verleden leest als een uitnodiging om de evaluatie van de gebeurtenissen en ervaringen uit '14-'18 niet te herleiden tot eenduidige betekenissen, bijvoorbeeld in het kader van vrede, ontvoogding of solidariteit, om de meest voor de hand liggende maar te noemen.'

Het belevingscentrum '14 – '18 in Tildonk wil, binnen de grote verhaallijn van de Duitse inval en de bezetting, net de kleinere verhalen van de gewone man tonen. Dagboekfragmenten, brieven, aanplakbiljetten, pasjes allerhande, voedselbonnen enzovoort vertellen hoe de oorlog zijn leven verandert en hoe hij probeert te overleven.

Maar ook het oude kloostergebouw is perfect gecast als gasthuis van het belevingscentrum. Bij het begin van de oorlog krijgt het tweemaal een regen van kogels te verduren. Even later moet het zijn ruimtes openstellen voor de Duitsers die van daaruit de aanval op Antwerpen coördineren. Het klooster moet zelfs lijdzaam toezien hoe de overgave van de stad wordt bezegeld binnen zijn muren, terwijl de zusters zich vol overgave inzetten voor al wie het nodig heeft: gewonde soldaten, vluchtelingen, hongerige dorpelingen ...

Laat de leerlingen met zelfgekozen materiaal een oorlogsmonument uitwerken. Welk beeld kiezen ze? Welk opschrift gebruiken ze?

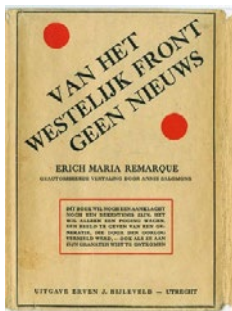
Groote Oorlog

De Eerste Wereldoorlog wordt al snel Groote Oorlog genoemd. Omdat de Duitse bezetting een enorme impact heeft op het leven van de gewone mensen: met de honger, controles, angst enz. Maar ook omdat er gevochten wordt op verschillende plaatsen in Europa en zelfs daarbuiten en omdat de moederlanden wereldwijd soldaten otmommelen in hun kolonies. Dat laatste toont De Standaard in 20 foto's: op www.standaard.be/cnt/DMF20140723_01189848?pid=4104716

Getuigenissen van Duitse soldaten: pro en contra

Met de hoogste graad kan de discussie rond zin en onzin van oorlog gevoerd worden aan de hand van twee boeken van Duitse soldaten die hun ervaringen tijdens de Eerste Wereldoorlog hebben neergeschreven.

Erich Maria Remarque was gelegeerd in het West-Vlaamse Tielt en omgeving. Zijn boek 'Van het westelijk front geen nieuws' is een vlot leesbaar anti-oorlogspamflet.

Daartegenover staat 'Oorlogsroes' (vertaling van 'In Stahlgewittern') van Ernst Jünger. Hij grijpt zijn ervaringen aan het front aan om oorlog en het militarisme te verheerlijken en uit te roepen tot voorwaarde voor een verheven leven.

DE INVAL

In de zuilenruimte hebben de jongeren drie verhalen gehoord: dat van de kloosterzuster en twee andere die ze zelf gekozen hebben.

Getuigenissen

Geef elk groepje de kans om het verhaal dat hen het meest heeft geraakt, te vertellen. Misschien komt hetzelfde verhaal verschillende keren aan bod en blijkt dat het op een verschillende manier geïnterpreteerd is. Hoe kan dat? Heeft het te maken met het eigen wereldbeeld of de eigen achtergrond?

Casestudy Leuven

De Duitse inval in Leuven maakt een grote indruk op de inwoners. Enkele tijdgenoten brengen verslag uit en belichten die helse dagen vanuit verschillende invalshoeken. Te vinden op www.oorlogsdagboekleuven.be.

Verdeel de leerlingen in groepjes en laat hen elk de getuigenissen van één personage lezen. Laat hen achteraf de verschillende verhalen als puzzelstukjes in elkaar passen om het volledige plaatje te krijgen.

In de krant

Via warpress.cegesoma.be > online consulteren > zoeken > uitgebreid zoeken kunnen de leerlingen de berichtgeving over de inval in verschillende kranten volgen. Welke koppen gebruiken ze? Geven alle kranten dezelfde informatie? Zo nee, hoe komt dat dan? Komt de info in de artikels overeen met wat nu geweten is over die periode? Komt een dergelijke meerstemmigheid ook nu nog voor in de verschillende kranten?

Enkele artikelen uit de oorspronkelijke kranten zijn gebundeld in De oorlogskranten, te bestellen via www.deoorlogskranten.be. Vooral deel 3 is relevant in verband met de inval en het spoor van verwoesting dat de Duitsers door Vlaams-Brabant trekken.

Meer krantenmateriaal uit WOI is te vinden het overzicht van weblinks bij de inspiratiegids 'Klein in de Grootte Oorlog'. Te vinden via www.vlaamsbrabant.be/WOI > WOI voor scholen en leerkrachten

HET KLOOSTER: VOOR EN NA

Is er in de gemeente van de school een archief of een heemkundige kring? Of is er één in een naburige gemeente? Laat er de leerlingen zoeken naar foto's van vóór, tijdens en na de oorlog. Zoek de plaatsen ook concreet op. Zijn ze nu nog herkenbaar? Zijn de gebouwen, kerken, woningen enz. opgetrokken in dezelfde stijl als voor de oorlog?

Ook kun je met de leerlingen een bezoek brengen aan de Bibliotheektoeren in Leuven, een schrijnend voorbeeld van de Duitse vernielzucht dat na de wederopbouw is overladen met symbolen van triomf en internationale solidariteit.

Toen de bibliotheek in augustus 1914 door de Duitsers werd platgebrand, lokte dat een storm van verontwaardiging uit over de hele wereld. Na de oorlog stelde Amerika voor om een nieuwe bib te bouwen. Een Amerikaanse architect zette, vooral met financiële steun van Amerikaanse geldschietters, een nieuw gebouw neer: in neo-renaïssancestijl, ontworpen als een monument en met tal van symbolen die onder meer de vaderlandsliefde, de overwinning van de geallieerden en de Amerikaanse hulpverlening verbeelden. Meer info kan je vinden op www.bibliotheektoeren.be.

EEN KLOOSTERZUSTER GETUIGT

In de zuilenkamer hebben de leerlingen het verhaal van de kloosterzuster beluisterd. Zie hieronder:

Het klooster van Tildonk lag in de zomer van 1914 zes weken lang in de vuurlijn. Op 25 en 26 augustus, tijdens de eerste uitval van het Belgische leger uit Antwerpen, verzorgden de zusters tientallen gewonde soldaten en vingen ze honderden dorpsbewoners op. Van 9 tot 13 september, tijdens de tweede Belgische uitval, werd het klooster zwaar beschoten; in de kelder baden doodsbanige vluchtelingen rozenhoedjes. En van 27 september tot 12 oktober verleende het klooster noodgedwongen onderdak aan de Duitse generaal von Beseler en zijn staf, die van hieruit de belegering van Antwerpen leidden.

'Het was drukkend warm. De deur van de kapel stond wagenwijd open. Er hing onweer in de lucht, maar het wilde maar niet losbarsten. We waren in gebed verzonken, toen we werden opgeschrikt door een grote Duitser. "Verstehen Sie deutsch?", vroeg hij bars, en toen brieste hij ons het verhaal van Aarschot toe, waar de Duitsers een paar dagen tevoren honderden mensen gefusilleerd hadden. Wij luisterden zwijgend en geschokt - tot de stilte brutaal werd verstoord door dronken Duitse soldaten. Ze hadden de huizen en kelders in de buurt leeggeplunderd, en liepen nu lallend door de straten: "Nach Párisse!! Nach Párisse!!"

Overal gebeurden de wreedste dingen. We hoorden van pastoors die vernederd en mishandeld werden. En in het dorp waren verschillende burgers doodgeschoten. Toen die nacht het onweer losbarstte, bracht dat mij geen verkoeling. Mijn hoofd tolde, ik kon de slaap niet vatten. Ik kon alleen maar denken aan de doden die nog zonder graf langs de wegen lagen.

De volgende ochtend stopte er een auto voor het klooster. Een ritmeester van het Duitse leger stapte uit en kondigde de komst van generaal von Beseler aan. De generaal zou zich samen met zijn

officiëren bij ons komen installeren. De ritmeester duldde geen tegenspraak. Wij moesten en zouden hen ontvangen! Ik moest mee alles in gereedheid brengen.

Rond 1 uur 's middags waren ze daar. Ongegeneerd stapten ze door de slaapzaal, de hielen van hun laarzen in de planken vloer drukkend. Op hun borst hing een kaart van de streek en aan hun gordel bengelden een revolver en een sabel. En op hun riem prijkte een koperen gesp met het opschrift "Gott mit uns". Dat sneed door mijn hart: "Got mit uns!"?!!

Na een overvloedig middagmaal brachten de heren alles in orde. In minder dan twee uur werkten de telefoon en de telegraaf en was iedereen op post. Om zeven uur namen ze het avondmaal en tot laat in de avond vierden ze de val van Belfort in Frankrijk.

De volgende ochtend vertrok de generaal. Hij gaf ons een schriftelijk bevel dat alle Duitse soldaten ons met rust moesten laten. Maar lang duurde de rust niet. Al enkele uren later kwam een nieuw regiment ons lastig vallen. Ze laptten het bevel gewoon aan hun laars. "Dat betekent niets voor ons!", schreeuwden ze. En toen we de klok wilden luiden voor de zondagsmis, sneden ze het touw door en namen de sleutel van de klokkentoren mee. Ze zouden hem wel terugbrengen ... "als het weer vrede werd!"

Toen ze weg waren, keken we naar elkaar en.. begonnen we te lachen! De eerste keer na vele bange uren. Die sleutel van de klokkentoren, die mochten ze houden! Want we hadden er allemaal een.

Propaganda

Op de gesp van de Duitse soldaten, die zich tijdelijk in het klooster vestigen, prijkt het opschrift 'Gott mit uns', een duidelijk voorbeeld van propaganda en een nieuw fenomeen in de Eerste Wereldoorlog. Via woord en beeld proberen beide partijen om de publieke opinie te beïnvloeden: enerzijds door censuur uit te oefenen, anderzijds door zelf pamfletten en dergelijke te verspreiden, die de eigen daden verantwoorden en de vijand in een kwaad daglicht stellen.

Bespreek met de leerlingen waarin de kracht van de leuze 'Gott mit uns' zit: de naam van een god wordt gebruikt om de Duitse inval te rechtvaardigen. Op www.ww1propaganda.com en op www.europeana14-18.eu/nl/>propaganda vind je meer propagandamateriaal van de verschillende partijen. Kies er enkele affiches of pamfletten uit en bespreek ze met de leerlingen. Welke partij is aan het woord? Wie of wat is afgebeeld? Wat is de doelgroep? En wat is de boodschap? Welke emoties worden opgeroepen?

Ook een liedtekst kan als propaganda dienen, zoals het lied 'Gloria Victoria', waarover verzetsheldin Victoria Deloos het heeft. Ze vertelt de Duitsers dat ze haar naam wil veranderen omdat ze niet kan verdragen dat ze altijd dat lied zingen. Het lied zelf kun je beluisteren op www.youtube.com/watch?v=5OniBo0850s.

Op www.histoforum.net > lesmateriaal > 20ste eeuw > Eerste Wereldoorlog zijn enkele opdrachten te vinden in verband met het begrijpen van propagandamateriaal.

Laat de leerlingen zelf een pamflet samenstellen, bijvoorbeeld om het standpunt van de Belgische koning Albert I te verantwoorden: hij kiest voor de gewapende tegenstand in plaats van de Duitsers vrije doorgang te bieden.

Leg eventueel de link met de huidige reclameboodschappen.

Strijden in naam van een god

De zuster reageert geschokt op de gesp. Toch is in het verleden vaak strijd gevoerd (al dan niet met wapens) om religieuze redenen. En ook het huidige nieuws staat er bol van.

Diep deze kwestie verder uit via krantenartikelen of nieuwsberichten die de leerlingen opzoeken. Zorg ervoor dat het gesprek zich niet alleen op de islam toespitst. Zoek ook naar andere voorbeelden. Zo is bijvoorbeeld in de Verenigde Staten religie voortdurend aanwezig in de politieke debatten. Denk maar aan de nationale leuze van de VS: *'In God we trust'*.

Probeer samen met de leerlingen te ontrafelen of religieuze overwegingen aan de basis liggen van de al dan niet gewapende strijd uit de krantenartikelen. Of wordt religie eerder ingeroepen om een oorlog of politiek standpunt te verdedigen?

HET KLOOSTER HELPT

De zusters proberen het kloosterleven zo veel mogelijk te laten doorgaan: met missen, wijdingen, jubilea enz. Ook de kloosterschool blijft geopend tijdens de Eerste Wereldoorlog en laat zelfs jongens toe, zij het alleen in de dagschool.

Besprek met de jongeren de rol van onderwijs in conflictgebieden en het belang van noodscholen in vluchtelingenkampen. Wat denken ze zelf? Vul hun antwoorden aan met inzichten uit onderstaande tekst, uit de lesmap 'Leren overleven, project noodschool' van Unicef.

*'Onderwijs is, naast een **fundamenteel recht voor alle kinderen**, ook een noodzakelijk aspect van de hulpverlening voor de reconstructie van een regio of land. (...) Kort na een ramp of crisis kan onderwijs **kinderen ook beschermen tegen gevaar**. Zowel levensnoodzakelijke informatie over bijvoorbeeld hygiëne als letterlijke bescherming tegen kinderhandel, seksuele uitbuiting of inlijving als soldaat kunnen via onderwijs verzekerd worden. Onderwijs kan ook de **gevolgen van trauma's minimaliseren** en kinderen een **gevoel van normaliteit geven** in een omgeving die anderzijds weinig hoop geeft voor de toekomst. De organisatie van het onderwijs gebeurt op een allesomvattende wijze. Zo is de school ook een kader voor andere voorzieningen: vaccinatie, voorkomen van ondervoeding en psychosociale begeleiding.*

*Bovendien zorgt onderwijs ervoor dat kinderen en jongeren zich kunnen (re)integreren. De school is de plaats bij uitstek om zich opnieuw aan te passen en normaal te voelen. Tijdens het proces van herstel speelt onderwijs een enorm grote rol en geeft het de mogelijkheid aan kinderen om zich **opnieuw te integreren in de maatschappij, te winnen aan zelfvertrouwen en weer zin te krijgen in het leven**. Na elke crisis zien we dat ouders en de hele gemeenschap opnieuw hoop krijgen en een positieve kijk hebben wanneer onderwijs hervat wordt.*

*Op lange termijn is onderwijs cruciaal voor het **verzekeren van de heropbouw van een samenleving**. Zowel belangrijke waarden als respect voor ieders rechten, tolerantie, als arbeidsvaardigheden moeten in het onderwijs aan bod komen. Vrede en verzoening starten immers in het onderwijs. Het is onmogelijk te spreken van ontwikkeling van een samenleving zonder het menselijk aandeel hierin te zien. In het verleden werd een economie vooral aangedreven door landbouw en industrie. Een gezonde economie houdt echter ook wetenschap en kennis in.'*

Meer info is te lezen in de lesmap 'Leren overleven, project noodschool' van Unicef.

Zie www.unicef.be/nl/leerkrachten/tools-voor-leerkrachten/download-educatief-materiaal/

DUITSERS IN HET DORP

‘Hun’ Duitser

Laat de leerlingen ‘hun’ Duitser voorstellen. Wat zijn de raakpunten? Waarin verschillen de personages?

Brieven van Duitse soldaten aan het front

Als aanvulling op de vorige opdracht kan je de leerlingen enkele brieven van jonge Duitse studenten laten lezen. Ze hebben zich uit vaderlandsliefde aangesloten bij het leger en dat spat er in hun brieven af. Te vinden op www.wereldoorlog1418.nl/brieven.

Bespreek de visie van de Duitsers en koppel deze aan de brieven en dagboekfragmenten van geallieerde soldaten: zie ‘Aan het front’, even verderop.

Vergelijk bijvoorbeeld de brief van de Duitse Kurt Lommatsch met die van Jean Rotsaert, die Jerome Seynhaeve op de hoogte brengt dat zijn broer is gesneuveld, via www.nooitmeeroorlog.be > inloggen via lager > ‘aan het front’ > ‘René gesneuveld’.

Of vergelijk de brieven van de andere Duitse studenten met het relaas van de Nederlandse vrijwilliger Arthur Knaap: op <http://www.wereldoorlog1418.nl/knaap/index.html>

Laat de leerlingen elke brief samenvatten in enkele kernwoorden of kleine illustraties en er de gemeenschappelijke factoren op aanduiden.

OP DE VLUCHT

100 jaar geleden vluchtten 1,5 miljoen Belgen naar het buitenland. Ook Clementine De Leender, die een goede ontvangst krijgt in Engeland. Maar ook het omgekeerde is waar: de toenmalige provincie Brabant biedt onderdak aan 150.000 Fransen. En ook het klooster van Tildonk zet zijn deuren open voor vluchtelingen.

Vluchtelingen tijdens WO I

Lees ter illustratie het verhaal van Clementine De Leender met de klas.

Te downloaden via www.vlaamsbrabant14-18.be > publicaties > educatief aanbod voor de leerkracht.

Ook de West-Vlaamse Jerome Seynhaeve vlucht naar het Franse Concarneau. Fragmenten uit zijn dagboek zijn te lezen en te beluisteren op www.nooitmeeroorlog.be > inloggen via lager > ‘vluchten’ en ‘bezet gebied – leven achter het front’. Bekijk ook de suggesties voor opdrachten en de uitbreidingen van het dagboek. De opdrachten zijn bedoeld voor het lager, maar zijn ook bruikbaar voor het secundair onderwijs, zeker voor de eerste graad.

Besprek met de leerlingen: Waarom vluchten Clementine en Jerome? Met wie vluchten ze? Wie en wat laten ze achter? Wat nemen ze mee? Hoe verplaatsen ze zich? Waar gaan ze naartoe? Zet hun vluchtroute uit op een kaart. Hebben ze contact met de achterblijvers en met andere vluchtelingen? Hoe? Waar komen ze terecht? Hoe worden ze ontvangen? Wanneer keren ze terug naar huis?

Zeker bij Jerome Seynhaeve laaien de emoties hoog op. Kunnen de leerlingen die emoties vatten in een gedicht?

Of laat de jongeren nadenken over wat hen het meest is opgevallen of geraakt heeft in het verhaal van hun personage. Laat hen met dat gegeven een nieuwe titel kiezen voor het vluchtverhaal en een boekenkaft uitwerken.

Vluchtelingen nu

Ook nu zijn er, volgens een rapport van de VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR, wereldwijd meer dan 50 miljoen mensen op de vlucht. In 2013 waren meer dan de helft daarvan kinderen en jongeren.

Wie zijn de vluchtelingen? Vanwaar komen ze? Waar gaan ze naartoe? Waarom vluchten ze? Hoe verplaatsen ze zich? Wat gebeurt er met hen als ze in ons land aankomen? Ken je jongeren die uit hun land gevlucht zijn en nu in België wonen? Hoe voelen zij zich? Lukt het om je in te leven in hun verhaal en situatie? Wat kan of moet België doen voor vluchtelingen? Wat kun jij doen?

Toolkits en lesmateriaal zijn te vinden op www.unhcr.nl/unhcr-in-nederland/educatie.html

AAN HET FRONT

De communicatie tussen de soldaten aan het front en hun familie verloopt erg moeizaam. Post is lang onderweg en veel brieven komen niet aan. Dagboeken vertellen wel veel over het leven aan het front. Via onderstaande links zijn enkele brieven en vooral dagboekfragmenten van frontsoldaten te lezen.

www.ssew.nl/brieven-franse-soldaat-auguste-chanson

<http://www.wereldoorlog1418.nl/knaap/index.html>

<http://www.flandersfields.be/nl/odon-vanpevenaeghe>

<http://www.flandersfields.be/nl/karel-lauwers>

www.flandersfields.be/nl/emiel-lauwers

deredactie.be > videozone > de Grote Oorlog > de brief van soldaat Emiel kwam nooit aan

Aan het front zijn de veelal jonge soldaten blootgesteld aan de meest extreme emoties: angst, euforie, heimwee, verdriet, verveling, onzekerheid ... Laat de leerlingen (alleen of in kleine groepjes) een fragment kiezen uit een brief of dagboek (of geef hun er zelf één) en laat hen er een mood board bij maken: met foto's, illustraties, kernwoorden ... Leg de verschillende mood boards naast elkaar.

Fragmenten uit het dagboek van Jerome Seynhaeve zijn te lezen en te beluisteren op <http://www.nooitmeeroorlog.be/> > inloggen via lager > 'aan het front'. Bekijk ook de suggesties voor opdrachten en de uitbreidingen van het dagboek. De site richt zich vooral op lagereschoolkinderen, maar het dagboek van Jerome en veel suggesties tot verwerking zijn ook geschikt voor de studenten van de secundaire school.

HONGER IS DE BESTE SAUS – VOEDSELHULP

Op jacht

Dankzij rantsoenering van voedsel en steenkool, voedselhulp uit het buitenland, volkssoepe en een flinke portie creativiteit om met de voorhanden zijnde voedingsmiddelen toch een maaltijd op tafel te toveren, kan de Belgische bevolking de ergste honger stillen. Maar er is meer nodig om de knorrende magen te vullen. Hoe de mensen dat aanpakken kunnen de leerlingen lezen op www.boterbijdeviswo1.be/verhalen/maatschappij/honger-tijdens-1914-1918/.

De boeren spelen als voedselproducenten een aparte rol. Ze zijn het slachtoffer van opeisingen en diefstal. Zelf hebben ze weinig last van honger en hun schamele overschotten kunnen ze aan de meest biedende verkopen. Vooral dat laatste lokt heel wat reactie uit. Zie ook het verhaal op:

www.boterbijdeviswo1.be/verhalen/landbouwproductie-en-verwerking/landbouw-tijdens-de-groote-oorlog/

Dat de Belgen hun miserie, de onmacht en het onrecht proberen weg te lachen is duidelijk uit deze spotprenten.

© In Flanders Fields Museum

De boer, die zijn aardappelen maar mondjesmaat verkoopt, krijgt de volle lading.

De opeisingen worden gehegeld.

De voedselbonnen worden ludiek voorgesteld.

Het laatste steenkooltje wordt plechtig binnengedragen.

Laat de leerlingen een situatie uit de bovenstaande teksten of de opeisingen, voedselschaarste of voedselhulp in het algemeen verwerken tot een cartoon. Meer voorbeelden zijn te vinden op www.europeana14-18.eu/nl. Zoeken via cartoon of spotprent.

Oorlogsmaltijd

Kies één of enkele recepten uit de tentoonstelling (zie www.vlaamsbrabant14-18.be > publicaties > educatief aanbod voor de leerkracht) en maak ze klaar met de leerlingen.

Op het internet zijn nog andere oorlogskookboekjes met eenvoudige recepten te vinden, onder meer op de Nederlandse site www.wereldoorlog1418.nl/kookboek. Hier en daar probeert de auteur zijn recepten op te fleuren met een mooie titel, zoals 'aardappelgebraad', waar geen gram vlees aan te pas komt, of de 'oorlogscake'. Laat de kinderen ook voor enkele andere recepten een verbloemende titel verzinnen.

VERBODEN EN BEVELEN

Aanplakbiljetten zijn tijdens de Eerste Wereldoorlog het middel om de plaatselijke bevolking te informeren. De Duitsers maken er gretig gebruik van om hun vele nieuwe maatregelen kenbaar te maken.

Een greep uit de affiches uit Aarschot zijn te vinden op www.vlaamsbrabant14-18.be > publicaties > educatief aanbod voor leerkrachten.

Aanplakbiljetten uit West-Vlaanderen en uit het Waasland zijn respectievelijk te vinden via www.beeld-bankwest-vlaanderen.be en www.waaserfgoed.be > type > document. Geef elke leerling of leerlingengroepje een affiche en laat hen de affiche ontleden. Welke taal is er gebruikt (verbiedend, gebiedend, mededelend, vragend ...)? Waarom is die affiche gebruikt? Wat zegt ze over de situatie op dat moment?

Laat de jongeren ook uitzoeken welke andere communicatiemiddelen er bestonden tijdens de Eerste Wereldoorlog en waarom die niet haalbaar waren om een groot deel van de bevolking te bereiken: telegrafie, telefonie, brieven, postduiven ...

HELDEN VAN HET VERZET

Iedereen moet keuzes maken, maar in oorlogstijd wegen de gevolgen van die keuzes soms zwaarder door dan in vreedstijd. Victoria Deloos krijgt voor haar spionage-activiteiten de doodstraf. Omdat ze nog zo jong is, wordt haar straf omgezet in tien jaar dwangarbeid. Maar Gabriëlle Petit en vele anderen ontlopen de doodstraf niet.

Ook veel jongemannen trekken vrijwillig naar het front. Om dat te bereiken, moeten ze vaak al de levensgevaarlijke elektrische afsluiting tussen België en Nederland over.

Postkaart met Aarschotse oorlogsvrijwilligers -
 Virtuele collectie 14-18 provincie Vlaams-Brabant
 (te consulteren op www.erfgoedplus.be > Collecties > Archieven & collecties > Leuven)

Bespreek met de leerlingen of zij hun eigen geluk en/of comfortabele thuissituatie opzij zouden zetten om voor het vaderland of voor hun geloof te vechten? Kennen ze jongeren die die keuze hebben gemaakt? Of vinden ze in hun familie mannen die hun legerdienst weigerden toen dat nog verplicht was? Waarom?

DAGBOEK JAN WAUTERS

Neem het volledige dagboek van Jan Wauters met de leerlingen door. Te downloaden via www.vlaamsbrabant14-18.be > publicaties > educatief aanbod voor de leerkracht. Naast info over de prijzen van etenswaren en kolen, de opeisingen, de bombardementen en de zeppelins die overvliegen biedt het dagboek ook een inzicht in enkele andere problemen van de Eerste Wereldoorlog, die je kunt bespreken met de leerlingen.

Op 13 mei 1916 schrijft hij over **gemene wijven** (prostituees) die afscheid nemen van 'hun' Duitse soldaten. Ongepast of menselijk? Zie ook het verhaal van Marie in 'In Vlaamse velden'.

12 mei - Duitse soldaten komen hier in groot getal aan om 6 uur, namelijk om deze te vervangen die optrekken.

13 mei - De vertrekkende soldaten gaan de stad uit om 6 1/2 's morgens. Enige gemene wijven nemen aan de statie afscheid.

Op 21 juli 1916, de Belgische nationale feestdag, bericht Jan Wauters over het ludieke verzet tegen de Duitse bezetter.

21 juli - Verboden door de Duitsers de nationale dag te vieren. In plaats van een Te Deum is er in St-Germinus om 1 uur een grote lijkdienst voor de gevallen soldaten. De kinderen der verschillende straten vieren op een eigenaardige manier de nationale dag. Zij verkleeden zich in kleurenpapier in groep, een jongetje doet omhaling om de kosten te dekken.

In april 1916 vermeldt Jan Wauters voor het eerst het **Meldeambt**. Om te vermijden dat mannen zich vrijwillig aansluiten bij het leger, moeten ze zich maandelijks melden in het Meldeambt. Wanneer een jongeman niet komt opdagen, kunnen er sancties volgen tegen zijn familie. Om onder meer dezelfde reden leggen de Duitsers 'den draad' aan, een prikkeldraadafsluiting op de Belgisch-Nederlandse grenslijn. Ze willen tegengaan dat Belgische mannen via Nederland de troepen aan het front vervoegen. Ook Jan Wauters moet zich vanaf 12 maart 1917 melden.

6 april - Er wordt aangeplakt dat de jongens geboren in 1899, dus 16-17 jaar oud, maandag zullen gaan tekenen.

10 april - De jonge jongens trekken de eerste maal naar 't Meldeambt in de Kruisboogkazerne.

12 (maart) - Het meldeambt ingericht tot de geboorten van 1877. Ik ga er vandaag de eerste maal naar toe. Kazerne.

Vanaf 18 oktober 1916 schrijft hij over de 'slavenmarkt': chomeurs of **werklozen worden opgeroepen** om in Duitsland te gaan werken. Hij bericht ook over de manier waarop de werklozen hun deportatie proberen te ontduiken.

18 oktober - Er is veel spraak van de chomeurs die men zou doen optrekken naar Duitsland.

20 oktober - De chomeurs worden per bericht gemeld zich aan te geven om naar Duitsland te gaan werken. Men plaatst overal nu de werklozen in de fabrieken enz.

21 oktober - Geen chomeurs geven zich aan. (...)

28 oktober - Men beweert treins gezien te hebben met chomeurs uit Mons en omstreken die men naar Duitsland voerde.

29 oktober - De Tiense chomeurs krijgen schrik en lopen achter werk. (...)

9 november - Men meldt treins chomeurs die hier van 9 uur 's avonds voorbij gestoomd zijn.

10 november - Er passeert een trein chomeurs vol jongens op de statie. Men hoort de jongens roepen en tieren.

11 november - Er passeren 5 treinen jongens al tierende. Verslagenheid alhier. (...)

17 november - De trein van Jodoigne met chomeurs passeert hier om 3 uur namiddag. Ik sta juist aan de ijzerenweg in de Hoegaardenstraat.

18 november - De affiche der chomeurs hangt plots op onze muren. Algemene verslagenheid. Ieder maakt zijn pak. Tot 60 jaar opgeroepen voor maandag 20. (...)

20 november - Treurige slavenmarkt. Om 7 uur 's morgens alleman met pak en zak op de markt. Men rangschikt de mannen volgens hun klas en de jongste bende worden als lotelingen tussen Duitsers opgeleid naar de kazerne der Minderbroedersstraat. Zij (?) zingen de Brabançonne en Marseillaise. De middenstad is door soldaten afgesloten. (...) Men ziet veel wenen. Men neemt bij de 1000 man doch nog een 300 ontsnappen door tussenkomst.

Jan Wauters valt niet op ook maar een greintje sympathie voor de Duitsers te betrappen. Ook zijn afkeer voor de flaminganten of activisten, die via de Duitse bezetter voor de Vlaamse zaak opkomen, steekt hij niet onder stoelen of banken. Maar hij is ook niet mals voor hun tegenstanders.

1918, 10 februari - Het gespuis van Tienen richt onder de naam flaminganten een betoging in op de markt. Ander Tiens janhagel komt ertegen op. Er wordt gevochten. Men roept nu hulp en brand tegen al wat Vlaams is.

1918, 21 november - De Duitsers moeten om 12 uur 's middags weg uit Tienen volgens voorwaarden. Het gepeupel met Eug. Jansen aan 't hoofd plunderen de huizen der zogezegde activisten. Die bende steelt goed, 't is precies of ze het nog gedaan hebben.

Op wikipedia > taalstrijd in België en Flamenpolitiek is kort en bondig te lezen hoe de Vlaamse kwestie door de Duitsers is uitgebuit en hoe ook de gebrekkige communicatie tussen de Franstalige officieren en de Vlaamse boerenzonen in de loopgraven beiden parten speelt. Zie ook de serie 'In Vlaamse velden'.

MINI-KRANT OF MINI-TENTOONSTELLING

Verdeel de onderwerpen, die in het belevingscentrum aan bod komen, over groepjes van maximaal vier leerlingen. Laat elk groepje meer info (via www.europeana14-18.eu/nl > ontdek) en afbeeldingen opzoeken (via dezelfde site) om te verwerken tot een krantenpagina of een mini-tentoonstelling.

Zelf een krant samenstellen kan op www.krantenmaker.be, een tijdschrift via www.picozine.nl.

JOUW GEMEENTE

Elke gemeente heeft zijn eigen verhalen. Die van jouw gemeente of die van je school kun je vinden via heemkundige kringen, erfgoedsites (o.a. www.erfgoedplus.be) of via lokale oorlogsliteratuur ontdekken. Ga naar docvlaamsbrabant.bibliotheek.be > jongeren 12-18 jaar en zoek via 'wereldoorlog I'. Er zijn ook tal van plaatselijke initiatieven die de Eerste Wereldoorlog in hun gemeente herdenken. Ze zijn verzameld op de website www.vlaamsbrabant14-18.be of www.toenlevenoverlevenwas.be.